

تحلیل برشاخص توسعه انسانی در ایران

از ابتدای انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۹۱

گروه نویسندگان

- ♦ دکتر کامران باقری لنگرانی
- ♦ سر ساریخانی خرمی
- ♦ های جوانبخت
- ♦ عاطفه مشایقی

عنوان و نام پدید آورنده: تحلیل و شاخص‌های انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۹۱
نویسنده: دکتر کامران باقری لشکری - آیدین کزلی - آریا آفریدی - حسینیه و سینکلی سلامت

مشخصات ظاهری: شم، فجر ولایت، ۱۳۹۱

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۴۴-۵۰-۸

ابعاد: ۲۵×۱۱

وضعیت فهرست نویسی: قیفا

یادداشت: گروه نویسندگان: کامران باقری لشکری، یاسر ساریخی، بهروز جلیلیان، علیرضا ساریخی

یادداشت: کتابخانه جی: ۱۱۱-۱۱۲

موضوع: توسعه - فلسفه - ایران

موضوع: ایران - اسلامی - برنامه - بررسی

موضوع: رشد اقتصادی - ایران

شماره افزوده باقری لشکری: کامران، ۱۳۹۱

شماره افزوده: ایران - جزایر - بهداشت - درمان و امور تر - پزشکی - مرکز تحقیقات و سیاستگذاری

سلامت

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱-۷-۱۵۵۷۱۳

رده بندی دیویی: ۹۵۵-۳۴۰/۱۱

شماره کتابشناسی ملی: ۷۸۵۶۶۱۰

تحلیلی بر شاخص توسعه انقلاب اسلامی

از ابتدای انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۹۱

دکتر کامران باقری لشکری

یاسر ساریخی، حسینیه و سینکلی سلامت

آریا آفریدی، حسینیه و سینکلی سلامت

حسینیه و سینکلی سلامت

نویسنده و مترجم: دکتر کامران باقری لشکری

تعداد صفحات: ۲۵۵

قیمت: ۳۵۰۰ تومان

لیتوگرافی: چاپ و صحافی: قم - زمین

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۴۴-۵۰-۸

صفحه آرا: مؤسسه کتاب آرایان پارس

طراح جلد: عباس صادق فرد

آهاده سازی پیش از چاپ: مؤسسه کتاب آرایان پارس

تلفن: ۰۲۲۳۱۲۸۵۰ - ۰۹۱۷۶۸۷۵۷۱۱۰

Ketabarayan@gmail.com

ناشر: انتشارات فجر ولایت - ۷۷۱۴۳۹۰ - ۰۹۱۷۶۸۷۵۷۱۱۰

کتاب: زمین

بخش: ۱ - فجر ولایت

۲ - کتاب فردا

www.BookRoom.ir

۰۹۱۷۶۸۷۵۷۱۱۰

هیچ حکومتی در جهان نیست که مدعی تلاش برای توسعه و پیشرفت کشور خود نباشد. اغلب دولت‌ها در برنامه‌های تبلیغی از تلاشها و دستاوردهای خود در راستای تعالی و پیشرفت کشورشان سخن می‌گویند. برخی زیرساخت‌های عمرانی را به رخ می‌کشند، برخی دیگر از رشد پرشتاب اقتصادی می‌گویند و افزایش درآمد سرانه را مطرح می‌کنند. گروهی دیگر در خصوص جایگاه بین‌المللی کشور خود سخن سرایی می‌کنند و جمع کمتری به رشد علمی و فرهنگی اشارت دارند.

اما به راستی توسعه مطلوب چیست؟

چه چیزی که نوری را پیشرفته و دیگران را عقب مانده معرفی می‌کند؟

آیا همه نمایانگرهای توسعه، رشد اقتصادی و نمادهای آن هستند؟

جایگاه مذاکره و توزیع ثروت در توسعه کجاست؟

نسبت سلامت و رفاه و توسعه چیست؟

آیا می‌توان توسعه را به محیط زیست توجهی نداشت و برای فردای جهان

برنامه ریزی نکرد؟

آیا می‌توان رشد اقتصادی را به معنای به دست آورد؟

آیا توسعه و پیشرفت با اخلاق و همبستگی اجتماعی بی‌ارتباط اند؟

این قبیل سوال‌ها، متأسفانه پاسخی درخور برای این سوال توسعه جهان نیافتند اما

طراحی شاخص توسعه انسانی قدیمی بود برای پاسخ به این قبیل سوال‌ها و یافتن

راهی برای انسانی کردن شاخصهای توسعه. تا پیش از این نگاه غالب بر مفهوم

توسعه نگاهی اقتصادی بود و به مسئولیت‌های دولت‌ها در برابر مردم کمتر توجه

می‌شد. طرح این شاخص برای بار اول مسئولیت‌های دولت در توسعه‌سازی

مردم را مطرح نمود.

اکنون از زمان طرح این شاخص بیش از دو دهه می‌گذرد. آرایه گزارش‌های

سالانه توسط صندوق توسعه ملل متحد هر چند با تغییراتی در تعریف شاخص‌ها

همراه بوده که قدری مقایسه سالانه را مشکل می‌کرد، اما این امکان را فراهم آورد

که بتوان روند تغییرات شاخص و اجزای آن را در تک تک کشورها در مقیاسه با

روند عمومی جهان رصد نمود.

این نکته قابل توجه است که تقریباً همه کشورهای جهان در همه ابعاد این

شاخص رشد داشته‌اند و کمتر اتفاق افتاده این شاخص در کشوری تنزلی

آشکار پیدا کند البته استثنائاتی هم وجود دارد نظیر کاهش امید به زندگی در دهه نود میلادی در بخشی از آفریقا به دنبال اوج گیری بیماری نقص ایمنی اکتسابی یا همان ایدز.

علیرغم این روند رو به جلوی جهانی، روند رشد شاخص و اجرای آن در همه کشورها یکسان نبوده است. برخی از کشورها بسیار کندتر از مابقی کشورها حداقل در بخشی از این اجزا رشد یافته اند. شناخت و تحلیل این تفاوت ها می تواند به سیاستگذاران و برنامه ریزان کمک کند تا به چیران کاستی ها بپردازند. انگیزه اولیه تالیف این کتاب توجه به این شاخص در سیاست های کلی برنامه توسعه پنجم ابلاغی از سوی رهبر فرزانه انقلاب اسلامی بود. در این سیاستها در مقدمه آمده است:

«اولیاء و مسئولین میان اهداف توسعه ای: آموزش، بهداشت و اشتغال به طور ویژه در پایان برنامه پنجم، شاخص توسعه انسانی به سطح کشورهای با توسعه انسانی بالا برسد.»

توجه به این شاخص به عنوان مبادی توسعه بین بخشی در متن این سیاست ها، انگیزه ای شد تا به تحلیل این شاخص بپردازیم. در این کتاب تلاش شده تا مفهیمی که منجر به طرح شاخص توسعه انسانی به جای رشد اقتصادی گردید مورد بحث قرار گیرند. بعد از این بحث، به تحلیل دستاوردهای کشور عزیزمان در سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی در این عرصه و تقایسه با سایر کشورها به ویژه کشورهای منطقه پرداخته ایم. در نهایت نیز راهکارهایی برای تسریع در روند رشد این شاخص با توجه به سناریوهای محتمل ارائه گردیده است.

در بیان مطالب همه جا تلاش شده از مباحث صرفاً نظری پرهیز شده و تا حد امکان مطالب ملموس و معطوف به مسائل واقعی جامعه باشند. البته نظیر هر تراوش فکری بشری این متن قطعاً خالی از نقصان نیست. از این رو راهنمایی اندیشمندان برای بهبود آن مورد درخواست مولفان و باعث مزید امتنان خواهد بود. امیدوارم این متن کمکی باشد برای حرکتی هدفمندتر و تلاشی مدیرانه تر برای پیشرفت و تعالی کشور عزیزمان. به لطف و کرم خدای متعال که هرچیز جز او فانی است.

فهرست مطالب

۱۱	فصل اول: از شد اقتصادی تا توسعه انسانی
۱۳	رشد اقتصادی و توسعه
۱۶	شاخص توسعه انسانی
۱۸	شاخص توسعه انسانی و درآمد سرانه
۲۳	فصل دوم: شاخص توسعه انسانی و اجزای آن
۲۵	۱. شاخص‌های بهداشتی مرتبط با شاخص توسعه انسانی
۲۶	الف) شاخص امید به زندگی
۳۵	ب) شاخص مرگ و میر کودکان زیر یک سال (IMR)
۳۷	ج) شاخص مرگ و میر کودکان زیر پنج سال
۳۸	د) تحلیلی بر بار بیماری‌ها در ایران و نقش عوارض مختلف در کاهش امید به زندگی
۴۲	۲. شاخص سطح سواد جامعه
۴۸	۳. شاخص تولید ناخالص داخلی (GDP) سرانه (برحسب برابری قدرت خرید)
۵۵	۴. شاخص توسعه انسانی
۶۳	شاخص فقر انسانی
۶۵	شاخص توسعه مرتبط با جنس
۶۷	تحلیل رگرسیون شاخص توسعه انسانی در کشورهای منطقه در سه دهه اخیر

فصل سوم: آینده شاخص توسعه انسانی در ایران

۶۹	
۷۱	سناریو اول
۷۲	سناریو دوم
۷۳	سناریو سوم
۷۶	سناریو چهارم
۷۷	سناریو پنجم
۷۸	سناریو ششم
۷۸	سناریو هفتم
۷۹	سناریو هشتم
۸۰	جمع بندی سناریوهای پیشنهادی
۸۱	برخی راهکارهای پیشنهادی جهت بهبود شاخص توسعه انسانی در کشور
۸۱	الف) راهکارهای بهبود شاخص سرانه تولید ناخالص داخلی
۸۵	ب) راهکارهای بهبود شاخص امید به زندگی در کشور
۸۹	۱. مراقبت قبل از بارداری (پیشگیری از ناهنجاری‌ها)
	۲. مراقبت حین بارداری (پیشگیری از زایمان زودرس، نوزاد کم وزن،
۸۹	ناهنجاری‌ها، کنترل عفونت)
۹۰	۳. مراقبت در حین زایمان
۹۰	۴. مراقبت پس از زایمان
۹۱	اقدامات ستادی برای کاهش مرگ نوزاد
۹۱	اقدامات استانی برای کاهش مرگ نوزاد
۹۳	ج) راهکارهای کاهش مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال
۹۵	د) راهکارهای عملیاتی جهت کاهش مرگ و میر ناشی از حوادث ترافیکی
۱۰۰	هـ) راهکارهای عملیاتی جهت کاهش مرگ و میر ناشی از عوارض قلب و عروقی
۱۰۳	تجربه برخی کشورها در کاهش اثربخش بیمارهای قلب و عرو
۱۰۴	و) راهکارهای بهبود شاخص سطح سواد
۱۱۱	منابع

- نمودار ۱: جایگاه امید به زندگی ایران در میان کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۲۸
- نمودار ۲: جایگاه میزان امید به زندگی ایران در میان کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۳۰
- نمودار ۳: رشد نسبی شاخص امید به زندگی کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۲۱
- نمودار ۴: میزان رشد نسبی شاخص امید به زندگی کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۳۲
- نمودار ۵: میزان رشد نسبی شاخص امید به زندگی کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۳۳
- نمودار ۶: میزان رشد نسبی شاخص امید به زندگی کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۳۵
- نمودار ۷: میزان کاهش مرگ و میر کودکان زیر یک سال کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۳۶
- نمودار ۸: میزان کاهش مرگ و میر کودکان زیر پنج سال کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۳۷
- نمودار ۹: روند تغییرات شاخص امید به زندگی ایران در مقایسه با متوسط..... ۳۸
- نمودار ۱۰: نرخ رشد نسبی شاخص سالیانه تحصیل مورد انتظار در ایران..... ۴۳
- نمودار ۱۱: نرخ رشد نسبی شاخص سالیانه تحصیل در ایران و کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۴۴
- نمودار ۱۲: نرخ رشد شاخص با سواد در ایران و کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۴۵
- نمودار ۱۳: روند شاخص با سواد در ایران و برخی کشورهای منتخب..... ۴۶
- نمودار ۱۴: مقدار شاخص سواد کشورهای آسیای جنوب غربی ۲۰۱۱..... ۴۷
- نمودار ۱۵: میزان رشد نسبی شاخص سرانه تولید ناخالص داخلی..... ۴۹
- نمودار ۱۶: روند شاخص سرانه تولید ناخالص داخلی در ایران..... ۵۰
- نمودار ۱۷: شاخص سرانه تولید ناخالص داخلی ایران در مقایسه با سایر کشورهای..... ۵۲
- نمودار ۱۸: روند تغییرات ضریب جینی ایران..... ۵۴
- نمودار ۱۹: مقایسه مقدار سرانه تولید ناخالص داخلی و مقدار شاخص توسعه انسانی..... ۵۷
- نمودار ۲۰: نرخ رشد نسبی شاخص توسعه انسانی در ایران..... ۵۸
- نمودار ۲۱: نرخ رشد نسبی شاخص توسعه انسانی در ایران و کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۵۹
- نمودار ۲۲: روند شاخص توسعه انسانی در ایران..... ۶۰
- نمودار ۲۳: جایگاه شاخص توسعه انسانی ایران..... ۶۱
- نمودار ۲۴: پیش بینی شاخص توسعه انسانی ایران بر اساس سناریو دوم..... ۷۲
- نمودار ۲۵: بار منتسب به عوامل خطر در مطالعه بار بیماری ها..... ۷۵
- نمودار ۲۶: پیش بینی شاخص توسعه انسانی ایران بر اساس سناریو سوم..... ۷۶
- نمودار ۲۷: پیش بینی شاخص توسعه انسانی ایران بر اساس سناریو پنجم..... ۷۷
- نمودار ۲۸: تغییرات مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال در سالهای پس از انقلاب اسلامی..... ۹۳
- نمودار ۲۹: بار بیماری ها در گروه سنی زیر پنج سال..... ۹۴

فهرست جداول

- جدول ۱: تولید ناخالص داخلی سرانه (PPP) و رتبه شاخص توسعه انسانی..... ۱۰
- جدول ۲: مقدار امید به زندگی کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۱۷
- جدول ۳: جایگاه شاخص توسعه انسانی ایران و اجزای آن..... ۴۷
- جدول ۴: روند مربوط به شاخص توسعه انسانی کشورهای آسیای جنوب غربی..... ۵۳
- جدول ۵: شاخص فقر انسانی ایران در مقایسه..... ۵۵
- جدول ۶: ضرایب رگرسیون شاخص توسعه انسانی و اجزای آن..... ۵۹